

ΕΝΟΤΗΤΑ 23: Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα (σελ. 69-71)

Η εδαφική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδας κατά τον 19^ο αιώνα

- Έκταση → μικρή → Πρώτη επέκταση: 1864 (Επτάνησα) / Δεύτερη επέκταση: 1881 (Θεσσαλία-Άρτα)
- Πληθυσμός → 1830: 750.000 / Ομαλή αύξηση σε όλο το 19^ο αιώνα (λόγω χαμηλής οικον. ανάπτυξης)
- Αστικά κέντρα: α) Αθήνα (20.000 κάτοικοι το 1834 – 200.000 κάτοικοι το 1907), β) Πάτρα, γ) Σύρος, δ) Πειραιάς (προς τα τέλη του 19^{ου} αι.)

Η ελληνική οικονομία κατά τον 19^ο αιώνα

- Αγροτικός τομέας
 - κυρίαρχος στην ελληνική οικονομία
 - ύπαρξη πολλών εθνικών γαιών (5 εκατομ. στρέμματα) → παλιές οθωμανικές περιουσίες → αρχικά μένουν ανεκμετάλλευτες ή καταπατώνται → τελικά διανέμονται το 1871 (Αλ. Κουμουνδούρος)
 - Πρόβλημα τσιφλικιών της Θεσσαλίας → μεγάλες οθωμανικές γαιοκτησίες που καλλιεργούνταν από δουλοπάροικους (κολίγους) → Περνούν στα χέρια Ελλήνων γαιοκτημόνων το 1881
 - Κυριαρχία του μικρού κλήρου (οικογενειακές μικρές ιδιοκτησίες)
 - Κυριότερα προϊόντα: σταφίδα, ελιές, καπνά, σιτηρά
 - Κυριαρχία της σταφίδας από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα → μονοκαλλιέργεια στη ΒΔ Πελοπόννησο → συσσώρευση πλούτου, αλλά και απουσία εναλλακτικής καλλιέργειας → οικονομία ευάλωτη σε κρίσεις (σταφιδικές κρίσεις)
- Εμπόριο
 - τομέας με μεγάλη βαρύτητα (ειδικά ως προς τις εξαγωγές)
 - Εξαγόμενα προϊόντα: σταφίδες, λάδι (άλλα αγροτικά προϊόντα: καπνά, εσπεριδοειδή, βαμβάκι)
 - Εισαγόμενα προϊόντα: δημητριακά (σιτάρι), υφάσματα, νήματα / Αργότερα: άνθρακας, ξυλεία, μηχανήματα.
- Ναυτιλία
 - κύριος μοχλός οικονομικής ανάπτυξης
 - Αλματώδης αύξηση της χωρητικότητας του ελληνικού εμπορικού στόλου μετά το 1860
 - Πάτρα: κύριο λιμάνι εξαγωγής σταφίδας
 - Σύρος: κύριο εμπορικό κέντρο της χώρας & όλης της Αν. Μεσογείου
 - Πειραιάς: αναπτύσσεται γρήγορα τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα
- Τραπεζικό σύστημα
 - Ίδρυση Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (1841)
 - Ευρύτερη δυνατότητα δανεισμού (μέχρι τότε ήταν ιδιωτικός ο δανεισμός)
 - Δυνατότητα έκδοσης χαρτονομισμάτων

- Βιομηχανία → Αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς
 - Αιτίες καθυστέρησης: 1) έλλειψη κεφαλαίων, 2) μικρή αγορά, 3) έλλειψη πρώτων υλών & καυσίμων, 4) έλλειψη εργατικών χεριών, 5) αδυναμία ανταγωνισμού με τα φθηνότερα εισαγόμενα προϊόντα
- Ρόλος του κράτους → Επενδύσεις σε έργα υποδομής (π.χ. σιδηρόδρομοι, οδικά δίκτυα, Διώρυγα Κορίνθου)
 - Δημιουργία ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου για επενδύσεις (→ χαμηλή φορολογία επιχειρήσεων)
- Ελληνικό εξωτερικό κεφάλαιο → Στρέφεται προς την Ελλάδα μετά το 1870
 - Ευνοείται από την πολιτική του Τρικούπη
 - Πραγματοποιεί ευκαιριακές επενδύσεις
- Γενικός χαρακτηρισμός της ελληνικής οικονομίας κατά τον 19^ο αιώνα: Αργή ανάπτυξη, χαμηλότερη από αυτή της Δ. Ευρώπης, αλλά υψηλότερη σε σχέση με αυτή των υπόλοιπων βαλκανικών κρατών

Η ελληνική κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα

- Γενικά → αργή αλλά συνεχής κοινωνική μεταβολή
 - βαθμιαία αστικοποίηση → ενίσχυση των αστικών στρωμάτων

Κοινωνικές ομάδες στην ελληνική κοινωνία του 19^{ου} αιώνα

- Αγρότες → συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού (70-80%)
 - κυρίως μικροϊδιοκτήτες / εργάζονται οι ίδιοι με τις οικογένειές τους στα χωράφια
 - εξαίρεση: κολίγοι της Θεσσαλίας → οικονομικά εξαρτημένοι από τους τσιφλικάδες
- Αστικά στρώματα → όσοι ασχολούνται με: εμπόριο, ναυτιλία, τραπεζικές εργασίες, βιομηχανία-βιοτεχνία & ορισμένοι υψηλόβαθμοι δημόσιοι υπάλληλοι
 - έχουν δυναμική παρουσία και διαρκώς ενισχύονται
- Εργάτες → κυρίως γυναίκες και παιδιά
 - εμφανίζονται αργά λόγω της αργής εκβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας
 - ζουν σε άθλιες συνθήκες

Κοινωνικοί μετασχηματισμοί

- Μετανάστευση → συνηθισμένο φαινόμενο στα φτωχά κοινωνικά στρώματα
 - εντείνεται το 19^ο αιώνα κυρίως λόγω των σταφιδικών κρίσεων
 - προορισμοί: Ελληνικές παροικίες (π.χ. Αίγυπτος) / Η.Π.Α. (τέλη 19^{ου} αι.)

- Αγώνες των κολίγων
 - απαίτηση αναδιανομής των κτημάτων
 - ένοπλη σύγκρουση με το κράτος (Κιλελέρ – 1910)
 - Τελικά αναδιανέμονται αργότερα τα κτήματα
- Εργατικό κίνημα
 - 1870: πρώτες εργατικές απεργίες (καπνεργάτες στην Καβάλα)
 - Κυκλοφορία φιλεργατικών εντύπων και εφημερίδων
 - Διάδοση σοσιαλιστικών ιδεών
 - 1891: Πρώτος εορτασμός της Εργατικής Πρωτομαγιάς
- Γυναικείο ζήτημα
 - αναγνώριση δικαιωμάτων στις γυναίκες
 - έμφαση στο ζήτημα της εκπαίδευσης των γυναικών, που ήταν παραμελημένη